

046/1 ÆNESELVI

FYLKE: Hordaland
Kommune: Kvinnherad

Nedbørfelt: 49 km²
Toppunkt: 1638 moh.
Utløpspunkt: 0 moh.
Marin grense: 95 moh.
Kraftpotensial: 102 GWh
SP-kategori: III
Økonomiklasse: 2
Naturgeogr. region: 37c, 76

Vassdraget har sine kilder i den vestlige delen av Folgefonni og renner nordvestover til utløp på østsiden av Hardangerfjorden ved Ænes. Æneselvi er et av tre vassdrag mellom Folgefonni og Hardangerfjorden som vurderes i Verneplan IV. Hattebergvassdraget og Furebergselvi er nabovassdrag i henholdsvis sør og nord.

Klimaet er oseanisk. Årsnedbøren ved nedbørstasjonen i Rosendal, sør for feltet, er 1694 mm. Nedbøren øker mot øst og de høyereliggende områder hører til de mest nedbørrike i landet og mottar rundt 4000 mm på årsbasis.

Nedbørfeltet drenerer deler av Folgefonni. Den hvite mektige brekappen står i sterk kontrast til den vide, dype dalbunnen i nedre deler av feltet. Hovedelva har utspring i et vann (0,3 km²) som ligger 1205 moh ved foten av brekappa. Elva går herfra i kraftige stryk nordover til Rundavatnet som med et areal på snau 0,4 km² er nedbørfeltets største innsjø. Videre nedover faller hovedelva kraftig ned mot Ænesdalen. Unntak er et lite flatt parti der Vatnastølsvatnet ligger i en utvidelse av den forholdsvis trange dalbunnen. Mellom 80 og 140 moh. renner Æneselva forholdsvis rolig i bunnen av den åpne og mektige Ænesdalen der fjellene på begge sider går opp i ca 1000 moh. Her har elva et variert løpsmønster med bl.a. meandrer. På den siste strekningen til utløp i fjorden går den på nytt i kraftige stryk. Med unntak av de nevnte vannene i hovedvassdraget er feltet fattig på ferskvannslokaliteter. Berggrunnen er ensartet og består av granittiske, tungt forvitrelige bergarter. I dalbunnen ligger en høy løsmasseterrasse som elva har skåret seg gjennom. Elvesletta i midtre deler av Ænesdalen er en av de bredeste som finnes i vestlandske kystvassdrag.

I nedre deler av vassdraget dominerer furuskog med innslag av bjørkeskog. Bjørkeskogen overtar med høyden og danner skoggrensen nær 700 moh. på de gunstigste lokaliteter i nedre del av dalen. Langs hoveddalføret går tregrensen ved ca 525 moh. Elvesletta i midtre deler av dalen preges av sterkt beitet gråorskog.

Bosetningen er konsentrert til området rundt utløpet i fjorden. Her krysser riksvei 13 vassdraget. Elveløpet nord for riksveien er delvis forbygd. Et fiskeoppdrettsanlegg pumper opp vann fra elva. Det er bygd vei inn til Ænessætra på elvesletta 100 moh. Setra er i dag nedlagt, men området rundt er fremdeles hardt beitet av storfe.

Naturfaglige verdier

Æneselvi er brepåvirket og inneholder de fleste landskaps- og vegetasjonstyper en kan forvente selv om de frodigere typer er svakt representert. Vassdraget er av de minst påvirkede av de brepåvirkede vassdrag fra Folgefonni. Referanseverdien er betydelig. Store deler av nedbørfeltet inngår i forslaget til nasjonalpark (NOU 1986:13). Samlet har vassdraget stor naturfaglig verdi for alle fagfelt. Folgefonnhalvøya er tidligere ikke representert på verneplanen.

Geofag

Dalbunnens lengdeprofil er preget av terskler og traue. I et par av traue ligger det vann, men det er en

rekke bassenger i dalbunnen som er oppfylt av løsmateriale. Opp til marin grense er det store breelavsetninger som nå står fram som terrasser. Det finnes også en rekke lavereliggende terrasserester.

Det finnes også bunnmorene og morenerygger i feltet. Alt i alt er geofaglige former, både glasiale og resente, rikt representert. I tillegg er de fluviale, aktive prosessene svært instruktive.

*Stor verneverdi ****

Botanikk

Nedbørfeltet er floristisk og vegetasjonsmessig relativt variert, men har overveiende fattige vegetasjonstyper. Det er en fin landskapsmessig kontrast mellom elvesletta og dalsidene, spesielt den vestre (Taklia) der det er utviklet gode og karakteristiske vegetasjonssoneringer fra sørboreal til lavalpin sone. Vegetasjonen bærer stedvis preg av å være sterkt beitet.

*Meget stor verneverdi *****

Landfauna

Vannfugl forekommer i lite antall. De forskjellige furu- og bjørkeskogstypene har til dels rike spurvefuglforekomster. Fire spettearter er registrert, deriblant hvitryggspett og gråspett. Varsler er observert i en mulig hekkebiotop, mens dvergfalk er eneste observerte rovfugl.

Ænesdalen har fra gammelt av vært et viktig vinter- og helårsområde for hjort, mens rådyr og elg er regnet som streifdyr. Bjørn og jerv forekommer sannsynligvis fast i området, mens gaupe er streifdyr.

*Stor verneverdi ****

Vannfauna

Vassdraget er meget næringsfattig i høyereliggende områder med pH under 5.5. Produktiviteten øker nedover i vassdraget der pH er over 5.5. Blant vassdragene med utspring i Folgefonni har Æneselvi det største biotoputvalget og den rikeste faunaen. Laks- og sjøørret går 10 km opp i elva. Vatnastølsvatnet og Rundavatnet har selvrekutterende ørret av fin kvalitet. Blant ikke utbygde vassdrag i tilknytning til Folgefonni er Æneselvi det mest verneverdige.

*Stor verneverdi ****

Kulturminneverdier

Flere gravhauger og gravfunn viser en etablert jordbruksbygd på Ænes allerede i jernalderen. Ved Ænessætra ligger tufter og åkerreiner som kan være spor etter bosetting i jernalder eller middelalder. Dette er kulturminner med stor kunnskapsverdi. En lendmannsætt på Ænes i tidlig middelalder eide de setegårdene i Rosendal som seinere ble baroniet. Ænes kirke er en steinkirke fra midten av 1100-tallet. Det er kulturminner og kulturlandskap knyttet til gårdsbebyggelse ved fjorden og seteranlegg i Ænesdalen og på Vatnastølen. Ænessætra har godt bevart gammel bebyggelse. Ænes var handelssted fra 1845, og her er bevart en gammel butikkbygning. Det har vært sagdrift i elva siden 1600-tallet. Sagbrukene langs nedre deler av elva ble anlagt på slutten av 1800-tallet. Det største anlegget, Ænessaga, har bevart vasshjul og turbin samt rester av vassrenne fra den tida saga var vassdrevet. En gammel ferdselsvei går mellom Ænes og Mel.

Området har interessante kulturminner fra et langt tidsrom.

Særlig er middelalderkirken et verdifullt kulturminne. Kulturminner og kulturlandskap har kulturhistoriske verdier i lokal og til dels regional sammenheng. Flere kulturminner har funksjonell tilknytning til vann.

*Stor verneverdi ****

Friluftstinteresser

Vassdraget har store opplevelseskvaliteter, med kontraster som går fra fjord til blåis, fra frodig skog til stupbratte fjell. Tilgjengeligheten til dalen er svært god, og den egner seg derfor til en hel rekke aktiviteter. Det er først og fremst folk fra Kvinnherad som bruker vassdraget, men også folk fra regionen for øvrig. Vassdraget er viktig både som nær-, dags- og helgeturområde. Spesielt Vatnastølsvatnet er framhevet som et viktig turmål og fiskevann, og brukes både til dags- og helgeturer.

*Meget stor verdi*****

Landbruksinteresser

Det er ca 80 da jordbruksareal, 3000 da produktiv barskog og 1500 da produktiv løvskog. Det finnes to bruk i feltet der kjøttproduksjon og skogbruk er de viktigste produksjonsformer. Det er ca 4-500 da mulig dyringsjord langs elva. Skogsdriften kan utvides dersom det bygges nye veier.

*Liten verdi **

Kraftressurser

Ved en overføring av Æneselvi mot Blåfalli vil produksjonsøkningen her kunne bli ca 102 GWh midlere årsproduksjon billig kraft. Prosjektet er plassert i kategori III (12) i Samlet plan.